

МЕНТАЛЬНА КАРТА МІСТА ПОЛТАВА: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ОБРАЗ МІСТА В УЯВЛЕННІ ЙОГО МЕШКАНЦІВ

MENTAL MAP OF THE CITY OF POLTAVA: THE PSYCHOLOGICAL IMAGE OF THE CITY IN THE IMAGINATION OF ITS RESIDENTS

У статті розглядаються особливості створення когнітивних та ментальних карт міста як психологічних образів міста у свідомості його мешканців, як форми репрезентації просторових уявлень та їх змістової і смислової інтерпретації. Проаналізовано напрацювання відомих зарубіжних учених стосовно когнітивних та ментальних карт: Едварда Толмена, Кевіна Лінча та Стенлі Мілграма. Вказано на особливості когнітивних карт як індивідуальних представлень кожного окремого індивіда про наявну просторову реальність. Охарактеризовано ментальні карти як групові психологічні образи міста в уявленні його мешканців. Акцентовано інформацію про психологічні домінанти образу міста: шляхи, кордони, райони, вузли, орієнтири. Описується хід проведення емпіричного дослідження з вивчення ментальних карт міста Полтави в уявленні його мешканців та гостей міста. Подається історична преамбула стосовно походження та розвитку міста впродовж декількох століть. Описуються методики проведеного дослідження, а саме анкета, малюнок «місто Полтава, як Ви його уявляєте» та оповідання на тему «місто Полтава» в довільній формі. На основі емпіричного дослідження порівнюються та узагальнюються отримані дані респондентів. Зроблено висновки, що кордонами міста Полтава респонденти вважають як прикордонні райони самого міста, так і населені пункти, котрі знаходяться вже поза містом. Райони міста були структуровані нами за уподобаннями респондентів на такі види: романтичні місця для побачень, місця для ділових зустрічей, місця для відпочинку, для прогулянок із дітьми, найбільш небезпечні місця, містичні та загадкові місця, історичні місця. З'ясовано, що психологічні шляхи на зображеннях міста в респондентів здебільшого відштовхуються від центру міста та розходяться в різних напрямках, досягаючи або районів міста, або значних орієнтирів. Вузли спостерігаються на малюнках респондентів переважно в місцях перетину вулиць та шляхів, у разі переходу одного району в інший. «Психологічним ядром міста» респонденти здебільшого вважають Корпусний сад, Монумент Слави, центр міста, Круглу площу, репрезентації яких переважають у всіх відповідях опитаних. Встановлено, що як символ міста найбільше репрезентацій отримали полтавські галушки та пам'ятник галушці.

Ключові слова: карта, когнітивна карта, ментальна карта, психологічний образ міста, ментальна карта міста, психологічні

домінанти, шляхи, кордони, райони, вузли, орієнтири, психологічне ядро міста, символ міста, місто Полтава.

The article examines the peculiarities of creating cognitive and mental maps of the city, as psychological images of the city in the minds of its inhabitants, as forms of representations of spatial ideas and their meaningful and meaningful interpretation. The work of famous foreign scientists in relation to cognitive and mental maps is analyzed: Edward Tolman, Kevin Lynch and Stanley Milgram. The features of cognitive maps, as individual representations of each individual about the existing spatial reality, are indicated. Mental maps are characterized as group psychological images of the city of its inhabitants. Information about the psychological dominants of the image of the city is emphasized: roads, borders, districts, nodes, landmarks. The process of conducting an empirical study on the study of mental maps of the city of Poltava of its residents and guests is described. A historical preamble is provided regarding the origin and development of the city over several centuries. The methods of the conducted research are described, namely, a questionnaire, a picture of "the city of Poltava, as you imagine it" and a story on the topic "the city of Poltava" in an arbitrary form. On the basis of empirical research, the received data of the respondents are compared and summarized. It was concluded that the respondents consider the borders of the city of Poltava to be both the border areas of the city itself and the settlements that are already outside the city. Districts of the city were structured by us according to the respondents' preferences into the following types: romantic places for dates, places for business meetings, places for recreation, for walks with children, the most dangerous places, mystical and mysterious places, historical places. Psychological paths in the respondents' images of the city mainly depart from the city center and diverge in different directions, reaching either city districts or significant landmarks. Knots are observed in the respondents' drawings mainly at the intersections of streets and roads, at the transition from one district to another. Most of the respondents consider the "psychological core of the city" to be the Corpus Garden, the Glory Monument, the city center, and the Round Square, whose representation prevails in all the respondents' answers. It was established that Poltava dumplings and the monument to the dumpling received the most representations as a symbol of the city.

Key words: map, cognitive map, mental map, psychological image of the city, mental map of the city, psychological dominants, paths, borders, districts, nodes, landmarks, psychological core of the city, symbol of the city, city of Poltava.

УДК 159.937.52:316.334.56:711.1
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.42.26>

Заїка В.М.

к.психол.н.,

доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти

Відокремлений структурний підрозділ

ЗВО «Відкритий міжнародний

університет розвитку людини «Україна»

Полтавський інститут економіки і права

Постановка проблеми. Протягом всього свого існування людина відчуває та сприймає зовнішній світ, відображає його особливо важливі характеристики та властивості в своєму внутрішньому (психічному) світі, у свідомості. Це стосується як предметів,

подій та явищ, які розміщуються в просторі, русі та часі, так і відчуттів та емоцій з ними пов'язаних, розміщених у індивідуальній пам'яті кожного індивіда або ж колективній пам'яті народу чи людства. Наділяючи сприйняті об'єкти певним змістом та смислом,

людина формує психологічні образи існуючої реальності.

Для їх позначення вченими в різний час використовувалась багатоманітна термінологія: перцептивні карти ("perceptual maps"), орієнтувальні карти ("orientation maps"), когнітивні карти ("cognitive maps"), психологічні карти ("psychological maps"), уявні карти ("imaginary maps"), намальовані карти ("sketch maps"), інтелект-карти ("mind maps"), ментальні карти ("mental maps"), ментальні карти міста ("mental city maps") та ін.

Так, вітчизняні та зарубіжні вчені досліджували когнітивні та ментальні карти різних міст: М. Буланій, Т. Бьюзен, К. Глазков, Дж. Голд, М. Грибок, Л. Давидкіна, О. Дроздов, Д. Замятін, Р. Китчин, І. Колесник, М. Косьмій, Е. Лапін, К. Лінч, С. Мілграм, І. Мітін, Н. Міхно, У. Найссер, Т. Семенова, Б. Серапінас, Ю. Сизова, Т. Тимофеева, Е. Толмен, К. Тробрідж, Ф. Шемякін та ін. [1-5; 7; 12-19].

«Когнітивною картою» (від лат. *cognitio* – знання, пізнання) називають – образ знайомого просторового оточення, який забезпечує можливість подумки переміщуватись у просторі. Цей термін вперше був запропонований американським психологом-необіхевіористом Едвардом Толменом у 1948 році. Когнітивна карта містить як об'єктивну складову (оточуючий реальний фізичний простір) так і суб'єктивну частину (відношення, емоції, спогади, досвід тощо). Згодом, вивчаючи матеріали дослідження, проведеного в трьох містах (Бостон, Джерсі та Лос-Анджелес), Кевін Лінч виділив п'ять елементів образу, за допомогою яких можна дати повний опис будь-якого міста (психологічні домінанти): шляхи, кордони, райони, вузли, орієнтири [7]. Шляхами спостерігач переміщається, і навколо них організуються всі елементи середовища. Кордони відділяють знайомий безпечний світ від чужого, ворожого, незнайомого. Райони – території міста, що володіють деякою однорідністю. Вузли виникають в місцях перетину шляхів або там, де виникає концентрація функцій, і тому вони краще запам'ятовуються. Орієнтири – поодинокі, унікальні, та елементи, котрі добре запам'ятовуються.

Американський соціальний психолог Стенлі Мілграм запропонував більш об'ємний термін ніж когнітивні карти – «ментальні карти», різниця між ними полягає в тому, що ментальні карти враховують емоційне сприйняття міста індивідумом та є узагальненим образом певної групи людей (груповим образом міста) [19]. «Ментальна карта – це картина міста, відображена в свідомості людини: вулиці, сусіди, площі, які відіграють важливу роль в його житті, як вони пов'язані між собою, який емоційний заряд несе кожен елемент... Зовнішнє місто закодовано в мозку, і можна

говорити про місто, яке існує в свідомості людини. Навіть якщо зовнішнє місто буде зруйноване, його можна відтворити, спираючись на ментальну модель» – казав С. Мілграм. Він виділяв різні компоненти ментальних карт: когнітивний, емоційний та інтуїтивний. Проведена ним серія досліджень «ментальна карта Нью-Йорку» та «ментальна карта Парижу» [19] яскраво демонструє момент того як реальні великі міста фіксуються в психіці людей виходячи з їх індивідуальних потреб та професійних вподобань, вікових особливостей та ін. М.М. Косьмій зазначає, що «у процесі життєдіяльності людина наділяє міський простір антропоморфними, навіть психологічними метафорами, оскільки починає сприймати міське середовище як частину самого себе, усвідомлює місто як «своє», «рідне», «улюблене» [14, с. 47].

На думку вчених, ментальні карти міста є суб'єктивними, адже відображають лише образ міста, уявлення про місто у свідомості його мешканців, а не відображають реальний географічний простір. Але вони допомагають краще в ньому орієнтуватися, адже в стислому логічному вигляді несуть інформацію про найбільш важливі для кожного мешканця місця та об'єкти. М.Ю. Буланій зазначає, що «поняття «образ міста» слід розуміти як особливий вид когнітивної моделі поведінки людини, який поєднує в собі сенсорні, емоційні та семантичні компоненти» [1, с. 122].

Образ міста може бути результатом осмислення навколишньої дійсності як одного індивіда, так і колективним творінням. За Л.В. Давидкіною саме «груповий образ міста (будемо називати його ментальною картою міста, спираючись на родинні зв'язки зі словом «ментальність») поєднує в собі елементи образу, властиві кожному з тих, хто вніс в нього свій внесок» [2, с. 701]. Далі вона пише: «можна стверджувати, що образ міста групового суб'єкта являє собою систему соціальних уявлень групи про місто, в якому вона проживає, і, отже, який сприймає як середовище свого існування, простір своєї життєдіяльності» [2, с. 701].

Виклад основного матеріалу дослідження. На цей час існує багато досліджень когнітивних та ментальних карт мегаполісів, великих та малих міст різноманітних країн світу, які описані в науковій літературі різними авторами. На нашу думку, важливо робити ментальне картографування різних географічних, історичних регіонів, областей та населених пунктів України, які б представляли всі історико-культурні, соціально-економічні та інші важливі надбання даних місцевостей з метою збереження української національної самобутності, сприяли соціо-культурному та економічному розвитку її територій [6; 8; 10; 11].

Ми ж спробували відтворити образ міста Полтава обласного центру Полтавської області його мешканцями та гостями у вигляді ментальної або групової психологічної карти міста. З цією метою протягом 2019 – 2021 рр. нами було проведене дослідження серед жителів міста, гостей та студентів в кілька етапів.

Так, в Полтаві на 1 січня 2022 рік населення міста становить 279593 особи, не враховуючи не місцевих студентів та заробітчан, які знімають житло, переселенців, гостей міста та туристів, мешканців навколишніх 10 сільських рад Полтавської міської ОТГ (села: Абазівка, Бричківка, Валок, Гожули, Ковалівка, Пальчиківка, Сем'янівка, Супрунівка, Тахтаулове, Черноглазівка). Всі вони різняться між собою за віком, статтю, тілобудовою, здібностями, сімейним станом, освітою, роботою, матеріальним чи соціальним становищем, уподобаннями та амбіціями, але всі вони гордо називають себе полтавцями.

Назва Полтава має слов'янське походження від найменування річки Лтава, яка є правою притокою річки Ворскла, адже в давні часи селились саме «по Лтаві» (звідси виникла і назва «По-Лтава»). Місто має більш як 1100-річну історію свого існування (перша відома згадка в Іпатівському літописі датується 1174 р.) та почалося з невеликого слов'янського форпосту на межі Дикого поля, пройшовши довгий тернистий шлях від давньоруського граду Лтава, козацького полкового центру, губернського міста, і виросло до кількох тисяч великого сучасного міста, обласного центру Полтавської області. Але ще за довго до цього, за наслідками археологічних розкопок виявлено, що на території сучасного міста проживали і первісні люди періоду палеоліту, неоліту, ямної культури, скіфи, і протослов'яни, які залишили тут різноманітні артефакти своєї багатой матеріальної та духовної культури.

Згодом на весь світ прогрімала знаменита Полтавська битва Великої Північної війни, в якій на боці шведів брали участь і запорозькі козаки під проводом кошового отамана Кость Гордієнко та реєстрові козаки на чолі з гетьманом Іваном Мазепою; багатьом також знайома операція «Френтік» («Frantic Joe») періоду Другої світової війни та інші історичні події.

Полтава та Полтавщина з глибини віків були прадавньою колискою української мови, а згодом тут зароджується і сучасна українська літературна мова [9]. Тут дзвінок лунали пісенні голоси Марусі Чурай, Наталки-Полтавки та Раїси Кириченко; всесвітньо відомі безсмертні твори Івана Котляревського, Володимира Короленка, Панаса Мирного, Юрія Кондратюка та багатьох інших талановитих непересічних особистостей, які народилися чи жили в Полтаві в різні роки своєї творчості, та внесли важ-

ливий вклад в становлення світової та вітчизняної літератури, поезії та науки. З багатьма відомими діячами науки, мистецтва, релігії та історичними постатями назавжди пов'язана історія Полтави. Хто ніколи не чув полтавський суржик та не куштував смачні полтавські галушки? Мабуть таких одиниці!

На початку ХХ століття Полтаву вважали «Духовною столицею України», завдяки діяльності цілої плеяди видатних діячів духовенства, культури і мистецтва, визначних церковних та історичних пам'яток, через що Полтава була найбільшим центром розвитку української культури та просвіти того часу.

Під час дослідження кількість опитаних осіб склала 230 осіб, віковий діапазон респондентів 18 – 42 роки, серед яких 18-19 років має 55%, 20-29 років 17%, 30-39 років 11% та 40-42 роки 17% опитаних. З метою з'ясування репрезентації образу міста у свідомості його мешканців та гостей спочатку заповнювалась анкета, яка складалася з 48 запитань, що містили, як біографічні дані, так і уявлення про саме місто. На жаль, у цій праці ми не зможемо проаналізувати всі репрезентації респондентів стосовно психологічного образу міста Полтави в уявленнях респондентів через занадто великий масив отриманих даних та обмежений обсяг цієї публікації. На другому етапі пропонувалося намалювати «місто Полтаву, як Ви його уявляєте», пронумерувати всі об'єкти, які намалювали, в тій послідовності, в якій вони були зображені на папері та підписати їх на зворотному боці аркуша. На третьому етапі пропонувалося написати оповідання на тему «місто Полтава» в довільній формі з необмеженим часом виконання та відсутністю будь-яких заданих параметрів написання. Всі отримані дані оброблялися та на основі них створювалися візуальні графічні представлення отриманих показників у вигляді діаграм або гістограм (рис. 1).

Після виконання всіх завдань відбувся аналіз отриманих даних та їх інтерпретація. Так, було з'ясовано, що серед опитаних переважалою була жіноча стаття (70%), представників чоловічої статі лише 30%, серед яких з неповною вищою освітою (55%), вищою (25%) та середньою спеціальною (20%). З поміж загальної вибірки 55% є студентами і 45% працюючих. Більшість опитаних проживає в Полтаві (70%), а менша кількість в Полтавській області (30%). Термін проживання в Полтаві коливається від 11-42 років (45%) до 1-10 років (20%), менше року (5%) та 30% бувають кілька разів на рік (табл. 1).

Далі ми змістовно аналізуємо відповіді на запитання, які стосувалися саме психологічних уявлень про місто у свідомості досліджуваних, які представлені нижче у відсоткових показниках. Усі вказані нижче місця та заклади

міста та їх опис і характеристики, ні в якому разі, не пов'язані з їх рекламою, а відображають лише репрезентації уявлень респондентів, які брали участь у цьому дослідженні та пропонуються в тому відсотковому розподілі, який вони отримали згідно представлень, із збереженням найбільш інформативних семантичних значень та словесних описів самих учасників експерименту. Ми структурували отриманий ментальний образ міста Полтави за такими елементами: кордони, райони, вузли, шляхи, орієнтири, «психологічне ядро міста», символ міста.

Ми можемо визначити, що кордонами міста Полтави респонденти вважають як прикордонні райони самого міста (ГРЛ, Браїлки,

Левада) так і населені пункти, котрі знаходяться вже поза містом (с. Розсошенці, с. Супрунівка, с. Вороніна, с. Гожули, с. Рибці, смт. Диканька, с. Тахтаулово, с. Нижні Млини тощо), дехто прикордонням вже вважає вокзали та трасу Київ-Харків. Відсотковий показник представлення вказаних кордонів залежить від кількості респондентів, які користуються цими напрямками при виїзді з міста (рис. 2).

Райони міста в ментальних представленнях респондентів будуть відрізнятися від офіційних географічних та просторових мікрорайонів міста. За координати нами були узяті такі характеристики: романтичні місця для побачень, місця для ділових зустрічей, місця для відпочинку, для прогулянок з дітьми, найбільш

Рис. 1. Візуалізація представлень про Полтаву респондентів у вигляді хмари слів у формі «Білої альтанки», створеної за допомогою програми WordArt

Таблиця 1

Показники біографічних даних експериментальної групи

Показники анамнезу життя	Відсотковий розподіл, %			
	Стать	70% жінки		30% чоловіки
Освіта	55% неповна вища		25% вища	20% середня спеціальна
Робота або навчання	55% студенти		45% працює	
Місце проживання	70% Полтава		30% Полтавська область	
Термін проживання в Полтаві	45% 11-42 років	30% бувають кілька разів на рік	20% 1-10 років	5% менше року

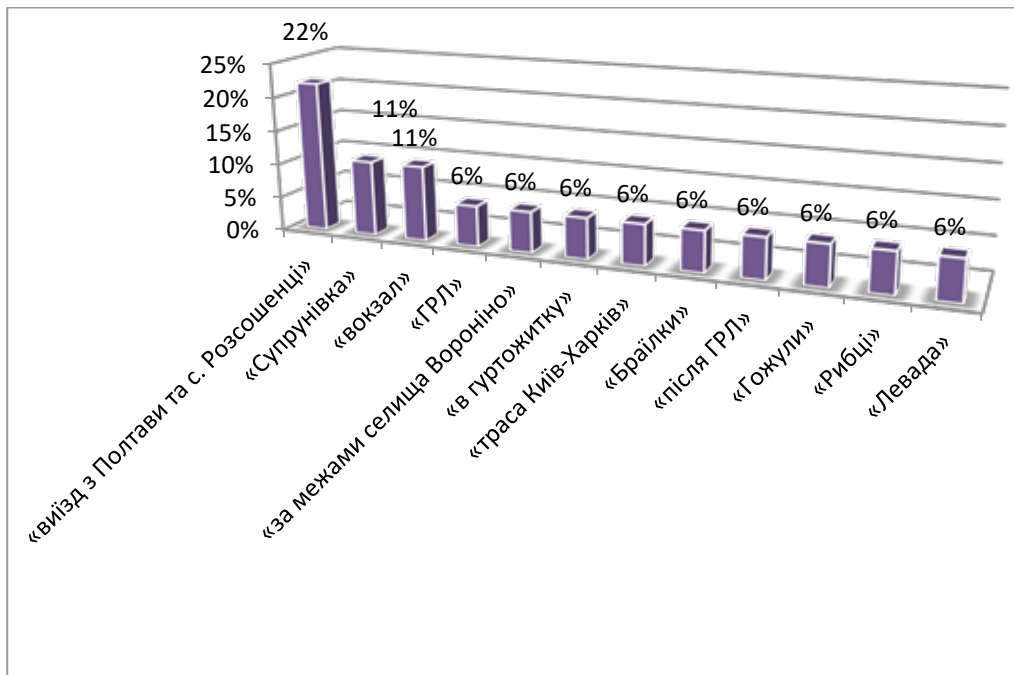

Рис. 2. Показники представлень респондентів на запитання «Де місто закінчується, його кордони?»

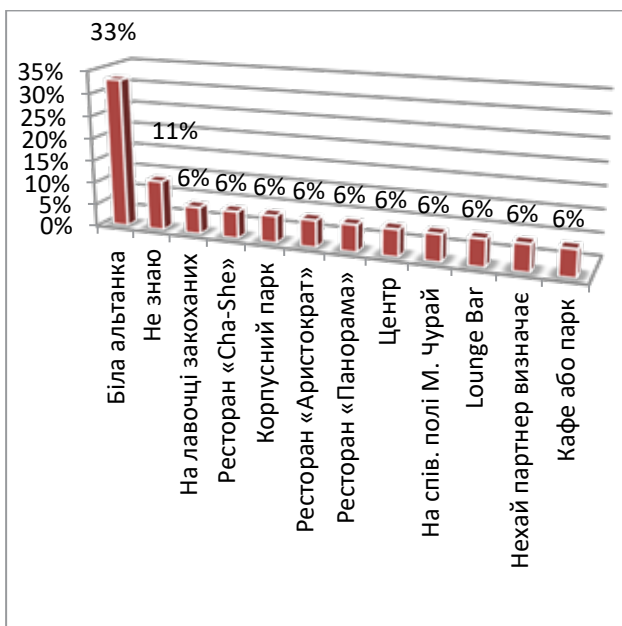

Рис. 3. Показники представлень респондентів на запитання «В якому місці Полтави Ви б призначили романтичне побачення?»

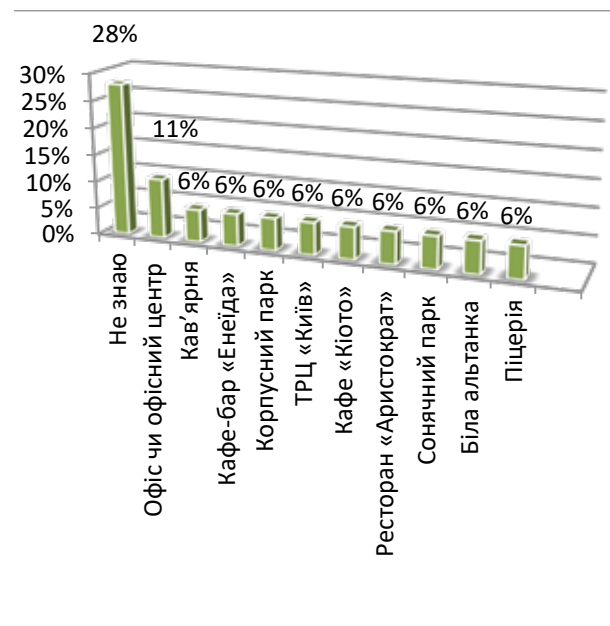

Рис. 4. Показники представлень респондентів на запитання «В якому місці Ви б призначили ділову зустріч?»

небезпечні місця, містичні та загадкові місця, історичні місця.

Так, за запитанням «В якому місці Полтави Ви б призначили романтичне побачення?» визначались місця за романтичними уподобаннями. Так, найбільш відвідуваними є Біла альтанка; однаково в рейтингу опинились: «лавочка закоханих», Корпусний парк, центр міста, співоче поле Марусі Чурай та кафе і рес-

торани міста («Cha-She», «Аристократ», «Панорама», «Lounge Bar» та ін.) (рис. 3).

За запитанням «В якому місці Ви б призначили ділову зустріч?» вивчалися місця за діловими характеристиками. Найбільш популярними місцями для формальних зустрічей серед респондентів виявились офіс чи офісний центр; на другому місці розташувались: Біла альтанка, Корпусний парк, Сонячний

парк, ТРЦ «Київ», кав'ярні, піцерії, кафе і ресторани міста («Енеїда», «Киото», «Аристократ» та ін.) (рис. 4).

Серед найбільш небезпечних місць міста на запитання «Які місця в нашому місті найбільш небезпечні у вечері для прогулянок?» опитувані вказали: р-н Мотель; на другому місці: Південний вокзал та р-н ГРЛ; на третьому місці за безпекою вказані: р-н Браїлки, Левада і на четвертому: с. Розсошенці, р-н Інституту зв'язку, Млинзаводу, Дендропарку, вокзали, біля барів, найменш освітлені та без патрулів тощо (рис. 5). Вказані місця як раз поєднуються з найбільш криміногенними районами міста за даними поліції (рис. 6).

Серед місць для прогулянок з дітьми респондентами вказані найбільш популярні: Корпусний парк та парк «Перемоги»; на другому місці: Біла альтанка, Сонячний парк, Павленківський парк, парки, ТРЦ; на третьому місці: співоче поле Марусі Чурай, ТРЦ «Екватор», ТРЦ «Київ», Каштанова алея, Парк воїнів-інтернаціоналістів, на вулиці, центр, дендропарк, Огнівська паркова зона, тощо (рис. 7).

Для відпочинку на думку опитуваних найбільш підходять (рис. 8): річка Ворскла та дендропарк; на другому місці будь які парки; на третьому: Корпусний парк, центр, ТРЦ (ТРЦ «Київ», ТРЦ «Екватор»), парк Перемоги, ставки на Садах, за містом, пляж «Гаваї», пляжі, вдома, ресторани, співоче поле Марусі Чурай та ін.

Серед найбільш загадкових та містичних місць Полтави опитувані вказують смт. Диканьку («таємнича, про її містичність писав сам Микола Гоголь»); на другому місці згадані: м-н Алмазний («тому що там багато чого відбувається»), м-н Сади-1 («містичне

тим, що транспорт там їздить рідко»), «замок Річарда», Полтавська обласна клінічна психіатрична лікарня імені О. Мальцева («пов'язано багато містичних легенд»), дендропарк, співоче поле Марусі Чурай, вокзали («багато бомжів, циган, п'яниць»), моя кімната в гуртожитку («тому, що в ній часто зникають мої речі») тощо (рис. 9).

Також на малюнках опитаних (рис. 10) простежуються райони міста, котрі пов'язані з певними психологічно значимими об'єктами, які є суб'єктивними домінантами окремої людини: «місце осяяння», «terra inkognita», «великі браїлкові пустки», «будинок пожирача душ (колишня)», «місце де можна подумати», «недобудований портал в інший світ», «шилівські землі», «дорога обговорень», «руїни», а також райони, де знаходяться важливі для респондентів об'єкти: р-н Конкорду, р-н Макдональдсу, р-н Південного вокзалу та ін.

Психологічні шляхи на малюнках образу міста у респондентів в основному відштовхуються від центру міста (Корпусного саду) та розходяться в різних напрямках досягаючи або різних районів міста, або значних орієнтирів, як-то зупинок, ТРЦ, вулиць, магазинів, вокзалів, парків чи лікарень, будинків, де мешкають опитувані.

Вузли спостерігаються на малюнках респондентів в основному в місцях перетину вулиць та шляхів, при переході одного району в інший. Але найбільшим психологічним вузлом міста представлено саме Корпусний сад (центр), від якого в різні боки відходять розгалуження доріг і навколо якого сконцентровано найбільше різноманітних орієнтирів (поштамт, міська рада, кінотеатр Котляревського, Гале-

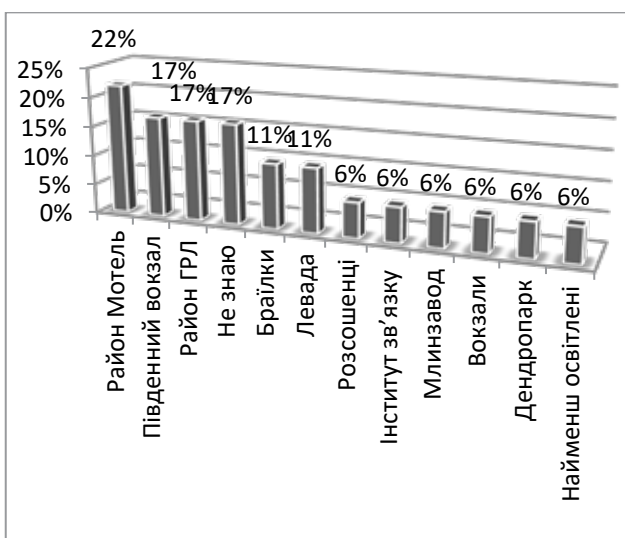

Рис. 5. Показники представлень респондентів на запитання «Які місця в нашому місті найбільш небезпечні у вечері для прогулянок?»

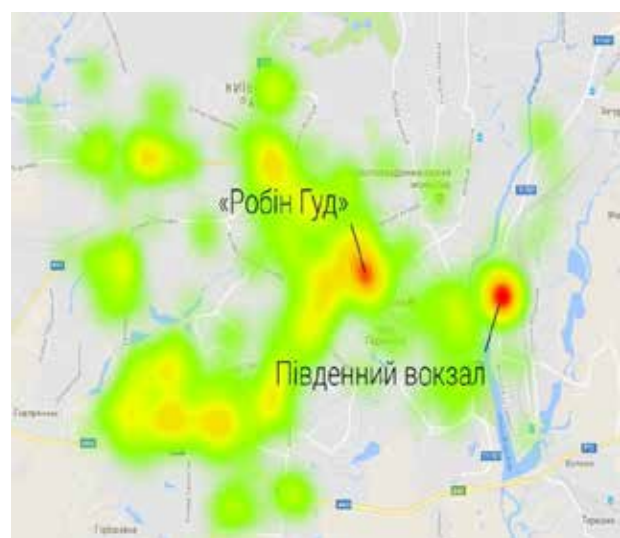

Рис. 6. Найбільш криміногенні райони міста за наслідками концентрації скоєних грабежів

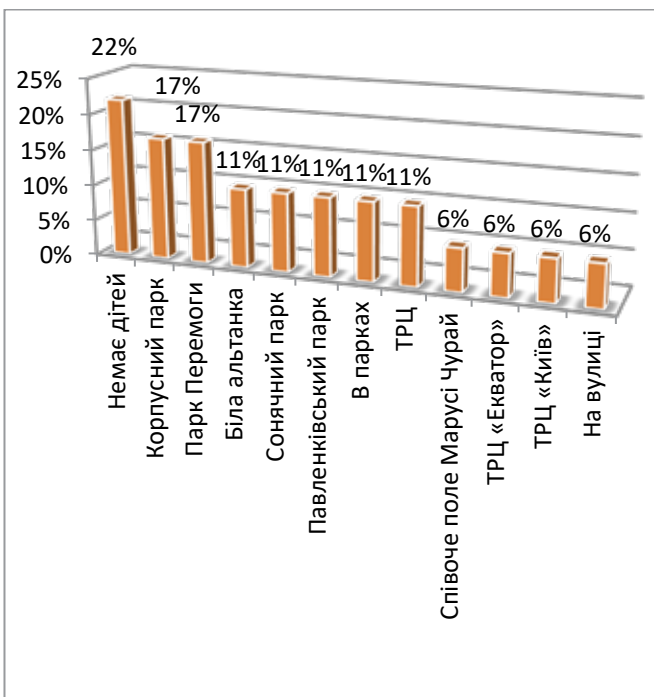

Рис. 7. Показники представлень респондентів на запитання «В яких місцях нашого міста Ви любите гуляти з дітьми?»

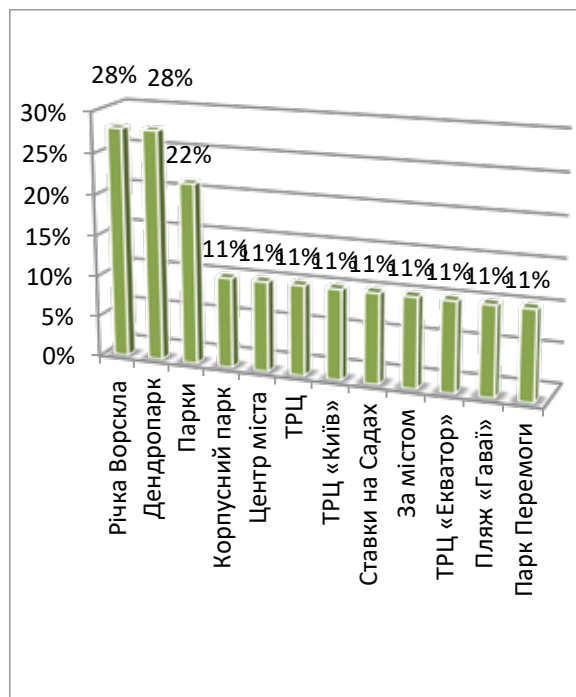

Рис. 8. Показники представлень респондентів на запитання «Які місця нашого міста найкраще підходять для відпочинку?»

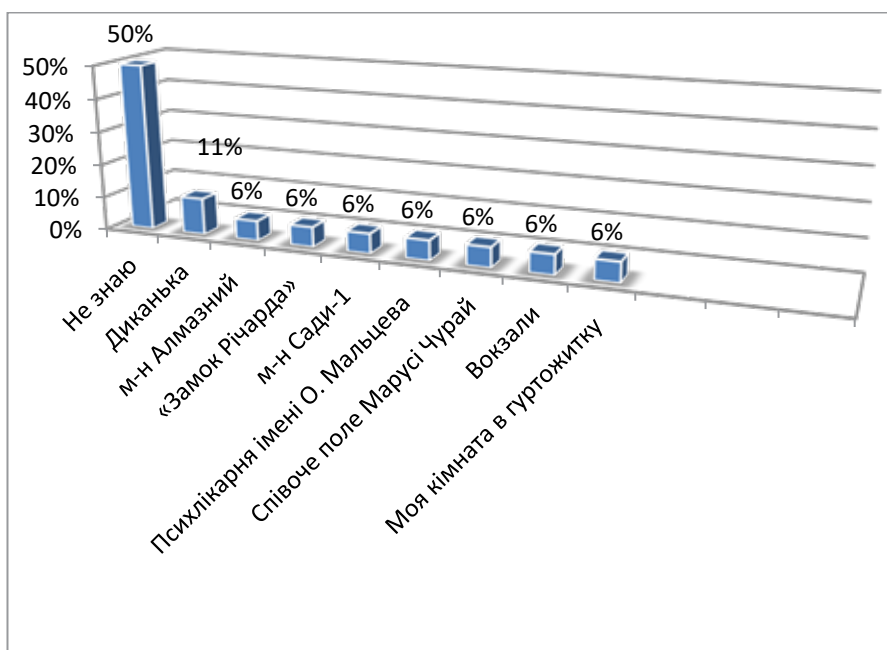

Рис. 9. Показники представлень респондентів на запитання «Які місця нашого міста є найбільш містичними та загадковими?»

рея мистецтв, ЦУМ, ТЦ «Злато місто», магазини та зупинки тощо).

Серед головних орієнтирів міста респонденти вказали як найбільш визначний орієнтир – Корпусний парк; на другому місці: центр міста, кам'янка (сучасна вулиця Небесної

сотні, яка веде від центру до Подолу, Левади та Південного вокзалу) та торгово-розважальні центри (ТРЦ «Конкорд», ТРЦ «Київ», ТРЦ «Екватор»), які розміщені в різних частинах міста та є найбільш відвідуваними мешканцями та гостями міста. Менш змістовними вияви-

лись: Каштанова алея, Біла альтанка, «вічний вогонь», парк «Перемога», райони міста, історичні місця, пам'ятники, центральний ринок, кільцевий автобус, дитяча бібліотека, вокзали, обласна поліклініка, автовокзал, пам'ятник Зигіну, ніякі, телефон, кругла площа, годинник на вул. Шевченка, торгові центри, таблички з написами вулиць тощо (рис. 11).

Серед історичних місць та районів міста більшість респондентів вказують: Поле Полтавської битви; менша кількість – музей-садибу Котляревського, Корпусний парк, Гришкін ліс, центр та всю Полтаву (рис. 12). З відомих діячів, які пов'язані з Полтавою рес-

понденти називають: Івана Котляревського, Миколу Гоголя, Симона Петлюру, Григорія Сковороду, Раїсу Кириченко, Клару Лучко, Анатолія Кукобу, Тараса Шевченко, Марусю Чурай, Лялю Убийвовк та ін.

Серед символів Полтави опитані в першу чергу вказують полтавські галушки; на другому місці: Корпусний парк («він унікальний, це центр міста, його серце»), монумент Слави («Золотий орел»), герб міста («уособлює характер, стиль міста»), не знаю; на третьому місці: Біла альтанка, центр («такого місця ніде не зустрінеш»), полтавський суржик, гімн, ресторан «Ворскла», прапор та ін. (рис. 13).

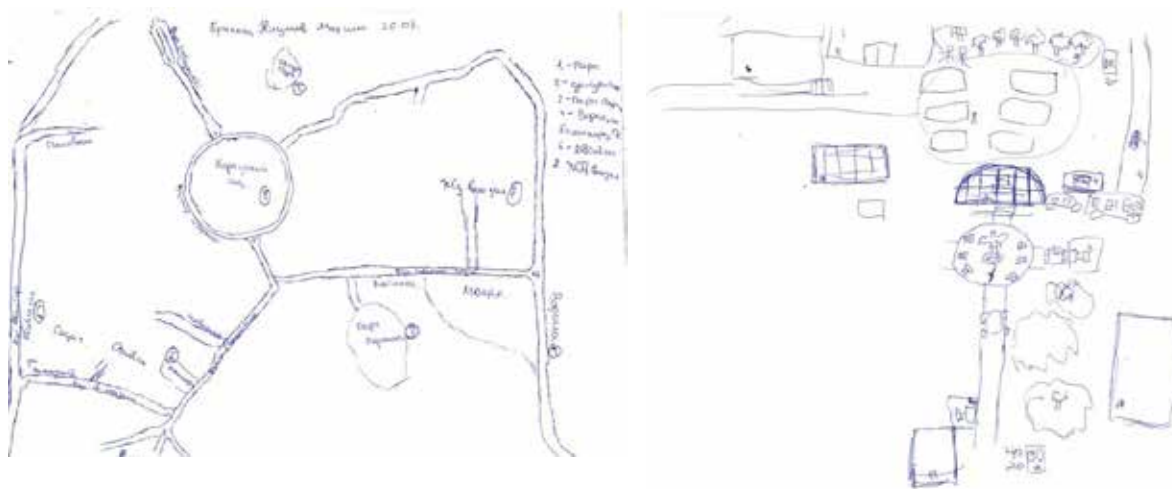

Рис. 10. Приклади зображення когнітивних карт образу міста Полтава

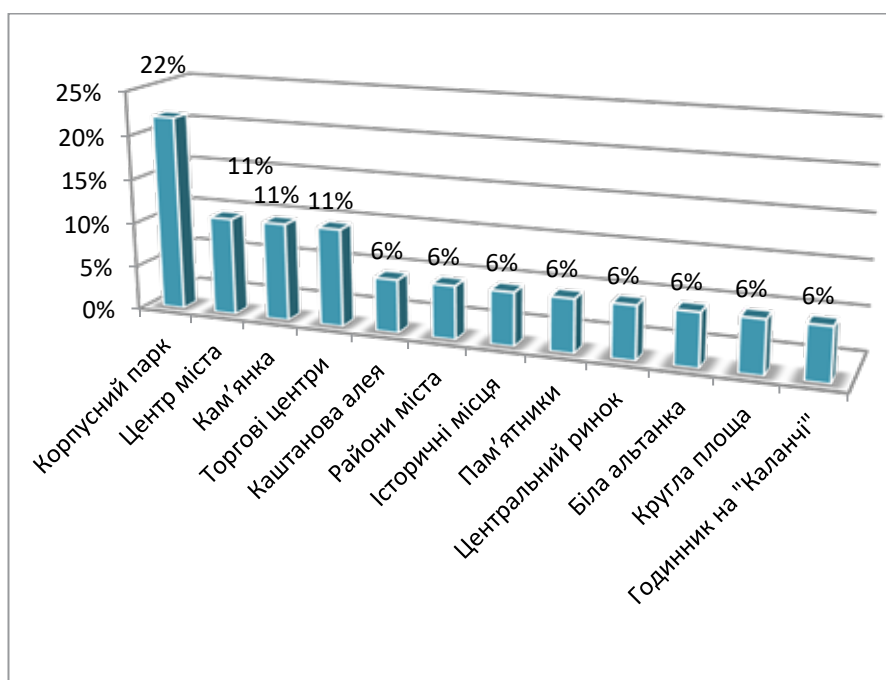

Рис. 11. Показники представлень респондентів на запитання «Які головні орієнтири в місті Ви можете виділити?»

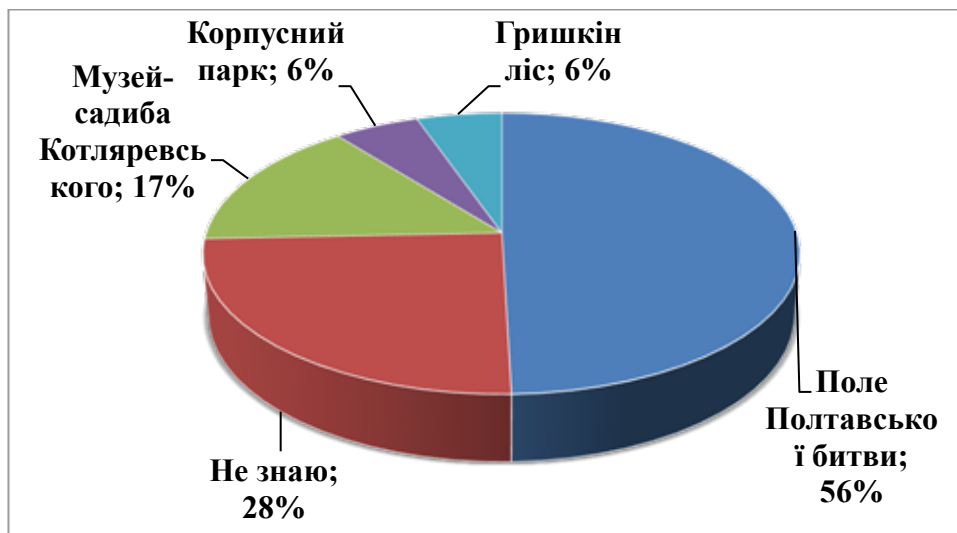

Рис. 12. Показники представлень респондентів на запитання «Які місця Полтави пов'язані з історичними подіями?»

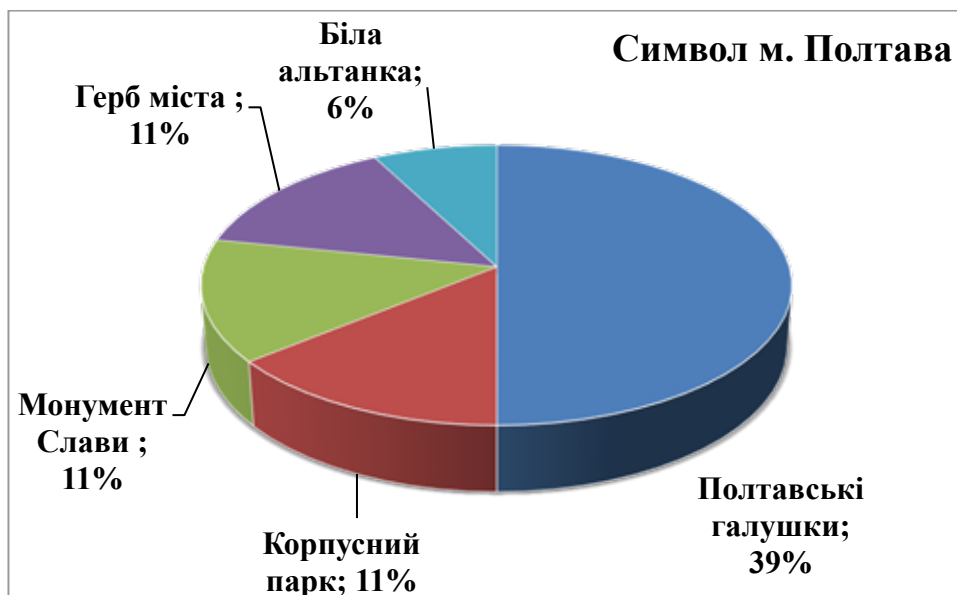

Рис. 13. Показники представлень респондентів на запитання «Що є символом Полтави?»

«Психологічним ядром міста» респонденти в більшості вважають Корпусний сад, монумент Слави, центр міста, Круглу площу репрезентації яких переважають у всіх відповідях опитаних. Цікавим є те, що під час проведеного дослідження також були виявлені «білі плями» в психологічному описі образу міста, тобто місця, котрі існують на географічній мапі міста і є відомими, як історичні пам'ятки або місця відпочинку, але про них ніхто чомусь не згадав. До них можна віднести: Хрестовоздвиженський монастир, Успенський собор, пам'ятники: Келіну, Котляревському, Гоголю, Марусі Чурай, Раїсі Кириченко, Українським загиблим козакам, Ботанічний сад, музеї: краєзнавчий, авіації та космонавтики, важкої

бомбардувальної авіації, театральну площу, березовий сквер, Петровський парк та багато інших визначних місць та районів Полтави. Можливо, вони були витіснені зі свідомості респондентів під час дослідження більш відомими та домінуючими місцями та пам'ятками, які є більш репрезентативними та вагомими в житті містян.

Висновки з проведеного дослідження. Проаналізувавши отримані репрезентації мешканців та гостей Полтави стосовно їхніх уявлень щодо сприймання та розуміння основних складових міста, ми створили загальний ментальний образ міста. Сюди увійшли такі елементи: кордони, райони, шляхи, вузли, орієнтири, психологічне ядро

та символ міста. Було простежено, що всі структурні елементи вказані респондентами пов'язані з їх життєвим простором, досвідом, потребами, уподобаннями, поведінкою та ритмом життя тощо. Це говорить про те, що груповий образ міста потрібно враховувати в стратегічних планах розвитку міста, з метою його економічного, соціального, туристичного благоустрою для містян та гостей міста, залучення інвестицій та забезпечення потреб містян з поліпшення інфраструктурних та логістичних питань. Перспективами подальших наукових досліджень у вказаному напрямку може стати виявлення психологічних особливостей географічних районів міста та їх ментального картографування з метою з'ясування основних соціальних та побутових потреб мешканців з метою їх поліпшення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буланій М.Ю. Ментальний образ міста у світогляді активістів єврейських програм Дніпра. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*. 2020. Вип. 57. С. 120 – 134.
2. Давидкіна Л.В. Дослідження образу міста Самари студентами різних професійних груп. *Сучасні дослідження соціальних проблем* (електронний науковий журнал). № 1(09). 2012. С. 697-714.
3. Дроздов О.Ю. Ментальні карти як форма репрезентації просторових уявлень. *Актуальні проблеми психології*: Зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. I: Організаційна психологія. Соціальна психологія. Економічна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. 2012. Вип. 33. С. 172 – 177.
4. Дроздов О.Ю. Особливості динаміки молодіжних ментальних карт України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2017. Вип. 4(1). С. 138 – 142.
5. Дроздов О.Ю. Особливості ментальних карт України (на прикладі студентів м. Чернігова). *Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави* / За заг. ред. М.М. Слюсаревського. 2008. Вип.8. С. 297–304.
6. Заїка В.М. Відродження та збереження української національної самобутності в умовах сучасного розвитку сільських територій. *Становлення механізму публічного управління розвитком територій як пріоритет державної політики децентралізації*: зб. наукових праць. Житомир: ЖНАЕУ, 2019. С. 119–122.
7. Заїка В.М., Клевака Л.П., Чернов А.А. Проблема вивчення когнітивних карт міста в психологічній науці. *International scientific and practical conference "Prospects for the development of psychology as a science in EU countries and Ukraine"* : Conference proceedings, February 1–2, 2019. Warsaw: Izdevnieciba "Baltija Publishing". P. 115 – 118.
8. Заїка В.М. Покоління українського суспільства: психологічний аналіз. *Психологічні виміри культури, економіки, управління* : Науковий журнал / [відповідальний ред. О.М. Лозинський]. Україна, Львів. Випуск XIV, 2018. С. 12 – 30.
9. Заїка В.М. Полтавщина – прадавня колиска української мови. URL: <https://www.0532.ua/news/645957/poltavsina-pradavna-koliska-ukrainskoi-movi> (дата звернення: 20.10.2022).
10. Заїка В.М. Родовий досвід українського народу як складова національної ідентичності в умовах децентралізації влади. *Механізми управління розвитком територій*: зб. наукових праць. Житомир: Поліський національний університет, 2020. С. 94 – 98. 320 с.
11. Заїка В.М. Створення ментальних карт України в якості сприяння соціо-культурному розвитку її територій. *Моделі соціокультурного розвитку територій: перспективи та можливості у світлі історичної спадщини сучасного та майбутнього*: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Суми, 25-27 вересня 2019 р.: у 2 т. Т. 1. Суми: СНАУ, 2019. С. 103 – 107.
12. Колесник І. Ментальні мапи як інструментарій історика. *Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки*. 2013. № 7. С. 159 – 168.
13. Колесник І. Ментальне картографування та професія історика: між раціональним й уявленим. *Український історичний журнал*. 2012. № 5. С. 135–156.
14. Косьмій М.М. Спосіб реалізації ментально-етичного чинника на прикладі «ментальної карти» м. Івано-Франківська. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Випуск 57. 2020. С. 43 – 53.
15. Малес Л., Середа В., Соболевська М., Сорока Ю., Міхеєва О. Соціологія міста: навчальний посібник. Донецьк: Ноулідж, 2010. 463 с.
16. Міхно Н. Історична пам'ять в просторі міста: «ментальна» архітектура та динаміка міських топонімів. *Особистість і соціальні інститути в урбанізованому суспільстві*: місто Дніпро. Том 1. ЛізуновПрес, 2018. С. 142 –162.
17. Міхно Н.К. Місто як культурний текст: особливості семантики та синтагматики міського простору: монографія. Дніпро: Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+». 2020. 423 с.
18. Міхно Н. Семантика «радянського/пострадянського/українського» в просторі сучасного українського міста: досвід ментального картографування. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. Випуск 39. 2017. С. 188–193.
19. Milgram, S. (1977). *The individual in a social world*. Reading, MA: Addison-Wesley Publishing Company.